

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

R. W. LIVINGSTONE

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (*)

Ούτε εξ' αλλου ή 'Ελληνική φιλαλήθεια ταυτίζεται με την αντικειμενικότητα. 'Ο αντικειμενικός συγγραφεύς αφηγούμενος μεταδίδει τὰς ἐντυπώσεις του, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, διὰ τῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων, χωρὶς νὰ σχολιάσῃ αὐτά. Οἱ δραματοῦργοι καὶ οἱ μυθιστοριογράφοι ἀναγκάζονται ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς τέχνης τῶν νὰ εἶναι ἀντικειμενικοὶ (ἂν καὶ ὁ Fielding καὶ ὁ Thackeray ἀφ' ἑνός, καὶ ὁ Ibsen καὶ ὁ Shaw ἀφ' ἑτέρου, κατορθώνουν νὰ κάμνουν τὰ σχόλια τῶν μετὰ τὰ ἴδια αὐτῶν χεῖλη καὶ οὐχὶ διὰ τῶν εἰκονιζομένων προσώπων τῶν ἔργων τῶν). Ἄλλὰ τοιοῦτος συγγραφεύς δὲν δύναται καὶ κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι φιλαληθέστερος καὶ ἀμεροληπτότερος ἀπὸ ἄλλον. Δύναται καθ' ὅλοκληρίαν νὰ διαστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν οὐ μόνον δι' ἀπατηλῶν σχολίων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς διαλογῆς καὶ ἀποκρύψεως τῶν γεγονότων. Δύναται νὰ εἶναι τελείως μονόπλευρος καὶ νὰ παρουσιάζῃ τὰ γεγονότα μόνον ἐκεῖνα, τὰ ἅποια ὑποστηρίζουν τὴν ἀποψίν του καὶ οὕτω ἐμμέσως προβάλλει τὰ συναισθήματά του εἰς τὰ ἀπεικονιζόμενα. Τοιοῦτος συγγραφεύς εἶναι ἀντικειμενικός, ἀλλ' ἢ ἀντικειμενικότης του δὲν εἶναι ἀπλή μόνον Λογοτεχνικὴ μέθοδος. Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ Ἕλληνες μεταχειρίζονται τὴν μέθοδον ταύτην, ἀφηγούμενοι τὰ γεγονότα ἄνευ προσωπικῶν σχολίων, οὐ μόνον εἰς τὰ ἔπη καὶ τὰ δράματα, ὅπου ἡ μέθοδος εἶναι φυσικὴ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἱστορικά τῶν συγγράμματα καὶ ἄλλαχού. Ὁ Θουκυδίδης π.χ., ἂν καὶ μᾶς ἀφηγεῖται μέγαν πόλεμον, τὰ ἐπ' αὐτοῦ σχόλιά του εἶναι ὀλίγα, ἐκδηλοῖ δὲ ταῦτα διὰ τῆς

δραματικῆς καὶ σχεδὸν ἀντικειμενικῆς μορφῆς τῶν δημηγοριῶν τῶν ἰθυόντων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχον τὴν ἀντικειμενικότητα εἰς ἀκόμη σπουδαιότεραν ἔννοιαν. Ἡ ἀντικειμενικότης τῶν δὲν εἶναι λογοτεχνικὸν ἔμβλημα, ἀλλὰ πνευματικὴ αὐτῶν ἰδιότης. Ἐχουν τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰ θέματα, εἰς τὰ ὅποια καὶ αὐτοὶ προσωπικῶς ἐνδιαφέρονται, καὶ νὰ τὰ παρατηροῦν ἀπὸ τὴν ἑτέραν πλευράν των, ὡς ἀμερόληπτοι θεαταί, μετ' ἐπιμέλειαν διαφέρον, ἀλλ' ἄνευ προκαταλήψεως. Ὡς ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν κατὰ τὴν χρησιμοδότησιν χάνει τὴν ἀτομικότητά της καὶ καθίσταται ὄργανον τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ὁ Ἕλληνας ἐπιτρέπει εἰς τὰ γεγονότα νὰ ἐκφρασθοῦν μόνον τῶν, καθίσταται τὸ ἀπλοῦν ὄργανόν των καὶ ἀπολυτροῦται ἀπὸ τὸν ὀχληρὸν ἐγωϊσμόν του. Ἐὰν ἕνεκα τούτου χαρακτηρίσωμεν τοὺς Ἕλληνας ὡς ἀντικειμενικούς, ὅλα τὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸν ὄρισμόν τῆς λέξεως ταύτης.

Θὰ κατανοήσωμεν καλύτερα τὴν Ἕλληνικὴν φιλαλήθειαν, ἔάν, ἐγκαταλείποντες τοὺς φιλοσοφικοὺς δρους καὶ λησιμονοῦντες τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις, ἀναμνησθῶμεν τῆς ῥήσεως τοῦ Ἀναξαγόρου, ὁ ὅποιος, ἐρωτηθεὶς διατί ἐγεννήθη, ἀπήντησεν «εἰς τὸ τῆς φύσεως ἔργα θεωρῆσαι». Τὸ ἀφιλοκερδὲς πάθος, τὸ ὅποιον συνήθισεν περὶ τὸν Σωκράτην πλῆθος ἐρευνητῶν, διὰ νὰ συζητήσουν τί σημαίνει δικαιοσύνη, καὶ φιλία, καὶ ἔάν ἡ ἀρετὴ εἶναι γνῶσις καὶ δύναται νὰ διδασθῆ, εἶχεν ἀντίστοιχον ἐκδήλωσιν εἰς τὴν Λογοτεχνίαν.

Ἡ βαθυτάτη γοητεία, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆ θέα τοῦ κόσμου

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον.

καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, δὲν διαφαίνεται μόνον εἰς τὴν τυπικὴν τῶν φιλοσοφίαν. Δυναμέθα νὰ εἰπώμεν ὅτι καὶ οἱ ποιηταὶ τῶν ἐγεννήθησαν διὰ νὰ ἴδουν ἀπλῶς τὸν ἔμφυχον καὶ ἄψυχον κόσμον — οὐχὶ διὰ νὰ ἐκφράσουν ἠθικὰς κρίσεις ἢ νὰ ἐντυφύσουν εἰς συναισθήματα, εὐγλωττίαν καὶ μυστικισμόν. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κῆτος ὄρισμός τῆς ποιητικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἐφαρμόζεται τελείως εἰς αὐτούς. «Ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει ἰδίαν ἀτομικότητα... ἀπολαμβάνει τοῦ φωτὸς ἀλλὰ καὶ τῆς σκιάς. Εἶναι ἀπλοῦς ἀντίλαλος τῶν συναισθημάτων καὶ τῶν σκέψεων ἄλλων προσώπων». Με τοιαύτην διάθεσιν οἱ ἀνθρωποὶ θὰ γράφουν λογοτεχνίαν, ἢ ὅποια δικαίως θὰ ὀνομασθῆ φιλαλήθης. Ἀποφεύγοντες τὸ διδακτικόν, δὲν θὰ διαστρέφουν τὴν ἀλήθειαν κατὰ τὰς προσωπικὰς τῶν προκαταλήψεις. Ἀποφεύγοντες τὴν ρητορικὴν, δὲν θὰ θυσιάζουν τὴν ἀλήθειαν χάριν ὠραίων φράσεων. Ἀποφεύγοντες τὸ συναισθηματικόν καὶ τὴν φαντασίαν, δὲν θὰ ἱκανοποιήσουν τὰ συναισθήματά τῶν πρὸς βλάβην τῆς ἀληθείας. Ἀποφεύγοντες τὸν μυστικισμόν, δὲν ἀπομακρύνονται τῆς πραγματικότητος εἰς κόσμον ἰδανικόν. Ἡ φροντίς τῶν θὰ εἶναι νὰ ἴδουν αὐτὰ ταῦτα τὰ πράγματα, καὶ χαρὰ τῶν ἢ ἀπλῆ παρατήρησις αὐτῶν. Ἀπηγοῦν τὰς λέξεις τοῦ Κῆτος: «Ἐὰν ἕνας σπουργίτης ἔλθῃ πρὸ τοῦ παραθύρου μου, συμμετέχω τῆς ὑπάρξεώς του καὶ σκαλίζω μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀμμου». Δὲν θὰ πραγματευθοῦν ὡς ὁ Σέλλεϋ τὸν κορυθαλλὸν ἢ ὁ Κῆτος καὶ ὁ Wordsworth τὴν ἀηδόνα. Εἰς τοῦτο ἐγκεῖται τὸ ἀπόρητον τῆς ἀξίας τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν. Ὑπὲρ τοὺς ἄλλους μᾶς φέρουν κατὰ τρόπον τελείως ἀπλοῦν καὶ φυσικόν εἰς ἀμεσον ἐπαφὴν μετὰ τὴν πραγματικότητα, καὶ οὕτω ἀποφεύγουν τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἀκρότητας, διὰ τὰς ὁποίας εὐθύνονται τὸ ἐπίγραμμα, ἢ ρητορικὴ, ἢ φαντασία, ἢ μυστικοπάθεια καὶ ὁ ρωμαντισμός. Τὸ ἀπόρητον τοῦτο δύναται νὰ ὀνομασθῆ «εὐθύτης». Ὁ εὐθὺς συγγραφεὺς προσπαθεῖ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ διατηρῆ ἑαυτὸν καὶ τὰ συναισθήματά του ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ. Δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὴν ὀμίχλην, ἢ ὅποια ἐγείρεται ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του, νὰ μεσολαβῆ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ θέματός του. Ὀλίγα παραδείγματα εὐθύτητος θὰ μᾶς δώσουν σαφεστέραν ἰδέαν ἢ πολλοὶ

ὄρισμοί. Τὸ ἐπίγραμμα, τὸ ὅποion παρατίθεται κατωτέρω, τεθὲν ὑπὸ πατρὸς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ υἱοῦ του, δεικνύει πῶς ὁ Ἕλληνας συγγραφεὺς ἀφίνει νὰ ὀμιλήσῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ θέμα του, ἀντὶ νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἐπ' αὐτοῦ συναισθήματά του :

Δωδεκαετῆ τὸν παῖδα πατὴρ ἀπέθηκε Φίλιππος
ἐνθάδε τὴν πολλὴν ἐλπίδα Νικοτέλην.

Ὁ τεθλιμμένος πατὴρ δὲν λέγει τίποτε διὰ τὴν λύπην του οὔτε διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀπωλείας, ἀλλ' ἀναφέρει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ υἱοῦ του, λέγει ὅτι ἦτο δι' αὐτὸν «μεγάλῃ ἐλπίς» καὶ οὕτω μᾶς δίδει τὸ πᾶν. Ὁ Σιμωνίδης δὲν ἐκφράζει τὰ ἴδια αὐτοῦ συναισθήματα διὰ τὸν ἡρωϊσμόν τῶν πεσόντων Σπαρτιατῶν. Ὁ τάφος τῶν ὀμιλεῖ ἐν ὀνόματι τῶν εἰς τοὺς διαβάτας. Τὴν αὐτὴν εὐθύτητα δεικνύει καὶ τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα συγγράμματος τελείως διαφόρου θέματος. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν Ἀμφίπολιν, ἐπὶ τοῦ Στρυμῶνος. Τὰ δρῶντα πρόσωπα εἶναι ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Βρασίδης ποῦ ἐπολιόρκει αὐτὴν καὶ ὁ Ἀθηναῖος Θουκυδίδης, ἀπέχων τῆς Ἀμφιπόλεως «ἡμισείας ἡμέρας μάλιστα πλοῦν».

«Οἱ δὲ... πέμπουσι Θουκυδίδην τὸν Ὀλόρου, ὃς τάδε ξυνέγραψε, κελεύοντες σφίσι βοηθεῖν. Καὶ ὁ μὲν ἀκούσας κατὰ τάχος ἐπτά ναυσίν, αἳ ἔτυχον παροῦσαι, ἐπλει καὶ ἐβούλετο φθάσαι, μάλιστα μὲν οὖν τὴν Ἀμφίπολιν, πρὶν τι ἐνδοῦναι, εἰ δὲ μή, τὴν Ἡϊόνα προκαταλαβόν... Ὁ δὲ Θουκυδίδης καὶ αἱ νῆες ταύτη τῇ ἡμέρᾳ ὀψὲ κατέπλεον ἐς τὴν Ἡϊόνα. Καὶ τὴν μὲν Ἀμφίπολιν Βρασίδης ἄρτι εἶχεν, τὴν δὲ Ἡϊόνα παρὰ νύκτα ἐγένετο λαβεῖν· εἰ γὰρ μὴ ἐβοήθησαν αἱ νῆες διὰ τάχους, ἅμα ἔω ἂν εἶχετο!»

Ἡ οὐσία τῆς ἀφηγήσεως τῆς περιλαμβανομένης εἰς τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο εἶναι εὐκρινής. Ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Βρασίδης κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν πόλιν Ἀμφίπολιν, καὶ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς καθυστερήσας δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ τὴν κατάληψίν της. Ἀλλὰ ποῖος θὰ ὑπέθετεν ὅτι ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς ἦτο ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ὁ ὅποιος ἔγραψε τὰς λέξεις ταύτας, καὶ ὅτι, ἕνεκα τοῦ ἐπεισοδίου τούτου, τὸ ὅποion περιγράφει μετὰ τὴν νηφαλιότητα καὶ οὐδετερότητα, ὑπεβλήθη εἰς ἰσόδιον ἐξο-

ρίχν ἀπὸ τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν τόσον θερμῶς ἠγάπησεν ; Ὁ Θουκυδίδης εἶπεν ἀπλῶς τὰ γεγονότα, ἀντικειμενικῶς, ὡς ἐὰν ἀνεφέροντο εἰς οἰονδήποτε ἄλλον, ἀνευ σχολίων, ἀνευ μιᾶς λέξεως διακριτικῆς, δικαιολογίας, ἐπεξηγήσεως ἢ λύπης διὰ τὸ μέγιστον ἀτύχημα τῆς ζωῆς του. Γράφει περὶ ἑαυτοῦ εἰς τρίτον πρόσωπον. Δὲν ὁμοιάζει μὲ τοὺς νεωτέρους στρατηγούς, οἱ ὅποιοι αἰτιολογοῦν τὰς ἀτυχίας των. Ὁ Θουκυδίδης ἐλησμονήσεν ἑαυτὸν καὶ τὰ συναισθήματά του καὶ βλέπει μόνον τὴν ὀλεθρίαν ἡμέραν, ὅτε ἐπλευσεν πρὸς τὸν Στρυμόνα καὶ εὔρεν τὰς πύλας τῆς Ἀμφιπόλεως κλεισμένας. Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν λησμονεῖ τὰ συναισθήματά του, ὥστε δὲν ὀνομάζει τὸ ἀτύχημά του καταστρεπτικόν, ἀν καὶ καταστρεπτικὸν ἦτο καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὴν χώραν του. Μὲ τὴν αὐτὴν νηφαλιότητα ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Μήλου καὶ τῆς τραγωδίας τῶν Συρακουσῶν, ἀν καὶ ἐνδομύχως σκέπτεται καὶ καθιστᾷ αἰσθητὸν τὸ μέγεθος τοῦ ἐγκλήματος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς καταστροφῆς ἀφ' ἑτέρου. Ἀφηγεῖται γυμνὰ τὰ γεγονότα καὶ ἀφήνει ἐλεύθερον τὸν ἀναγνώστην νὰ ἐξαγάγῃ τὰ συμπεράσματά του. Ἐὰν δὲν ἐγνωρίζαμεν ὅτι ἦτο Ἀθηναῖος, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ συγγράμματός του ἀν ἦτο Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης. Οὕτω τελείως ἀποκρύπτει τὰ ἀτομικά του συναισθήματα. Ἐν τούτοις ἦτο ἐνθερμος πατριώτης καὶ περιέγραψε πόλεμον, εἰς τὸν ὅπολον ἢ πατρίς του ἀπώλεσε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν κυριαρχίαν. Οὐδεὶς ἱστοριογράφος τοῦ μεγάλου πολέμου 1914—1918 ἔγραψε σύγγραμμά με τὴν αὐτὴν ἀμεροληψίαν.

Ἡ τέχνη τοῦ Ὀμήρου ἔχει τὴν αὐτὴν ιδιότητα τῆς νηφαλιότητος. Ὁ ποιητὴς εἶναι Ἕλληνας καὶ ψάλλει δεκαετὴ πόλεμον μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τρώων. Ἐν τούτοις οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν του συμπαθοῦν μᾶλλον τὸν Ἔκτορα ἢ τὸν Ἀχιλλέα. Αὐτὸς ὁ ἴδιος οὐδένα προτιμᾷ, ἀλλ' εἰσχωρεῖ ἐξ ἴσου ζωηρῶς εἰς τὰ αἰσθήματα ἀμφοτέρων : εἰς τὴν ἀπελπισίαν τοῦ προμάχου τῆς Τροίας ἀναλαμβάνοντος ἀγῶνα κατ' αὐτὸν ἀπεγνωσμένον, καὶ εἰς τὴν ἀμέτρητον θλίψιν καὶ λύσσαν τοῦ ἄλλου ἐπὶ τῆ ἀπωλείᾳ προσφιλοῦς φίλου. Θὰ ἦτο δύσκολον νὰ γραφῆ τὸ τέλος τοῦ Χ τῆς Ἰλιάδος, ὅπου οἱ δύο ἥρωες

συναντῶνται, χωρὶς νὰ ἐκφρασθῆ ἢ προσωπικῆ συμπάθεια τοῦ ποιητοῦ. Ἡμεῖς βεβαίως συμπαθοῦμεν μᾶλλον τὸν Ἔκτορα. Ἀλλ' ὁ Ὀμηρος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν τῶν δύο ἀντιπάλων, παρατηρεῖ αὐτοὺς ἐξ ἀπόπτου, καὶ ἀποδίδει ὅσα βλέπει καὶ ἀκούει μὲ τὴν ἀκρίβειαν ὑπομνηματογράφου καὶ οὐχὶ κριτοῦ. Τί ἐσκέπτετο αὐτὸς ἢ ὁ Θουκυδίδης δυνάμεθα μόνον νὰ εἰκάζωμεν. Παρουσιάζουν τὰ γεγονότα ἀνευ σχολίων, καὶ τὰ γεγονότα ἀφηγοῦνται, ἐπεξηγοῦν καὶ μεταγγίζουσιν μόνον τὰ ἀνάλογα συναισθήματα εἰς τὸν ἀναγνώστην. Φωσφορίζουν, ὡς ἡ θάλασσα, τὸ ἴδιον αὐτῶν φῶς.

Ὀλίγη σκέψις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ἀμεσος, ἡ ἀμερόληπτος, ἡ ἀντικειμενικὴ ἰδιοσυγκρασία εἶναι γενεσιουργὸς αἰτία τοῦ ἑλληνικοῦ θαύματος, διότι εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ γνήσια τέκνα τῆς τάσεώς μας νὰ βλέπωμεν τὰ πράγματα ὡς εἶναι καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἶναι. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰδιοσυγκρασίας ταύτης εἰς τὴν ποίησιν δύνανται νὰ ἐκτιμηθοῦν διὰ τῆς συγκρίσεως φαινομένων τινῶν τῆς Λογοτεχνίας μας, τὰ ὁποῖα ἀπουσιάζουσιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν. Ἡ σύγκρισις θὰ μᾶς δείξῃ ἐπίσης τί οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς δύνανται νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ κρίνωμεν, ἐὰν τὰ διδάγματα τῶν εἶναι ἀναγκαῖα.

Ἡ συνήθεια νὰ περιορίζωμεν τὸ βλέμμα μας ἐπὶ τοῦ περιγραφομένου ἀντικειμένου, — καὶ εἰς τοῦτο συνίσταται ἡ εὐθύτης, — ἀποθαρρύνει καὶ σχεδὸν ἀποκλείει τὸ συμβατικόν, τὴν αἰσθηματικὴν τὴν φαντασιώδες, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τοὺς συγγραφεῖς νὰ ἴδουν καὶ νὰ ἀποδώσουν τὴν ζωὴν ὡς εἶναι. Ἡ ἐπικράτησις ἐπίσης τοῦ ἤχου ἀντὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως συμβαίνει εἰς τοὺς νεωτέρους, διότι οὗτοι κλείουσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς των ἀπὸ τὴν πραγματικὴν καὶ προσέχουσιν τὴν μουσικὴν μόνον τῶν λέξεων. Οἱ Ἕλληνες ἐκκινουῦντες ἀπὸ τὰ γεγονότα, οὐχὶ ἀπὸ τοὺς ἤχους ἢ τὰ συναισθήματα ἐπὶ τῶν γεγονότων, δὲν δύνανται νὰ γίνουν θύματα τῶν λέξεων. Τοῦτο ἀποτελεῖ κάλλιστον ὑπόδειγμα ἰδίως διὰ τοὺς ποιητὰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι λησμονοῦντες τὴν γῆν, μεταβαίνουν εἰς ὑπεργειον παράδεισον ἀορίστων συναισθημάτων. Διότι ἡ μέγιστη ποίησις εἶναι ἡ ποίησις τῶν

πραγμάτων, και οὐχί τῶν λέξεων, και εἰς οἰασθήποτε σφαίρας και ἂν πτερυγίζῃ ἢ Μοῦσα, δύναται μόνον νὰ εἶναι ἀσφαλής, ἔαν ἔχῃ ὀρμητήριον τὴν γῆν και ἐλευθέρως ἐπικοινωνῇ με αὐτήν. Ἡ εὐθύτης οὕτω ἀποτελεῖ προπύργιον ἐναντίον τῆς ἐγκεντρικῆς ἐκείνης Λογοτεχνίας, ἢ ὅποια εἶναι ἢ ὑπερβολὴ τῆς ὑποκειμενικῆς ποιήσεως.

Ἡ συνήθεια νὰ προβάλλωμεν τὰ συναισθήματά μας εἰς ὅ, τι γράφομεν καταντᾷ ἀμάρτημα· και τὸ ἀμάρτημα τοῦτο χαρακτηρίζει και τὴν Ἀγγλικὴν Λογοτεχνίαν. Οὐδεὶς δύναται νὰ παραπονεθῇ διατί ὁ Μίλτων και ὁ Wordsworth εἶναι ὀλιγώτερον ἀμερόληπτοι τοῦ Σαίξπηρ ἢ τοῦ Σοφοκλέους. Ἀλλ' ἡ ὑποκειμενικότης τοῦ Βύρωνος ἢ τοῦ Καρλάυλ εἶναι ὅλως διάφορος. Τὸ θέμα των διαρκῶς ἀμυροῦται ἀπὸ τὴν σκιάν τῆς προσωπικότητός των. Ὑφίσταται μερικὴν, κάποτε και ὀλικὴν ἐκλειψιν. Ὁ Childe Harold βλέπει ἑαυτὸν εἰς ὄσα παρατηρεῖ, και προβάλλει ἑαυτὸν εἰς τὸ Βέλγιον, τὰς Ἀθήνας και τὴν Ρώμην, και χρωματίζει και τοὺς μᾶλλον κυανοὺς οὐρανοὺς με τὰς ἰκτερικὰς ἀποχρώσεις τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Τοῦτο εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθές και διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Καρλάυλ, τὸν Ruskin και τὸν Froude, και, μεταξὺ τῶν νεωτέρων, διὰ πλειάδα ποιητῶν και μυθιστοριογράφων, οἱ ὅποιοι ἐπιδεικνύουν δημοσίως και τὰς μυχαικτάτας σκέψεις των. Ὁ ἐγωϊσμός εἶναι σφάλμα τοῦ ὕφους ὡς και τῆς ἠθικῆς, και ἔχει τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ ἀποτέλεσμα και τὴν ἀρμοδίαν ποιήν. Ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν ἀπὸ ζητήματα μεγάλῃς σπουδαιότητος εἰς θέματα μικρᾶς σημασίας, ἀπὸ τοὺς εὐρεῖς ὀρίζοντας τοῦ κόσμου εἰς τὸ μικρὸν ἐγώ. Ἡ ποιητὴ συνίσταται ὅτι ἐπέρχεται ἢ ἀνία τοῦ ἀκροατηρίου, και ἡ μεταγενεστέρα γενεά, ἂν μὴ ἢ σύγχρονός του, ἀπεχθάνεται τὴν συνεχῆ ἐπιβολὴν στοιχείου, διὰ τὸ ὅποσον δὲν ἐνδιαφέρεται. Ἐντεῦθεν, ἢ λήθη, συχνὰ ἄδικος, εἶναι ἢ ποιητὴ ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν ἐγωϊστὴν. Ἀκόμη

και ἡ ἐποχὴ μας, παρὰ τὸ θερμὸν διαφέρον τῆς διὰ τὰς προσωπικότητας, ὀλίγον χρόνον δύναται νὰ διαθέσῃ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν Βύρωνα ἢ τὸν Καρλάυλ. Ἀλλ' οὐδεὶς Ἕλληνα συγγραφεὺς ἐλησημονήθη δι' ὁμοίαν αἰτίαν. Παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτῶν ἐλαττώματα, οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τοῦ λογοτεχνικοῦ ἐγωϊσμοῦ. Ἡ εὐθύτης ἐστρεφεν τὸ βλέμμα των πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον και τοὺς ἐδίδαξεν νὰ ἴδουν και τοὺς ἑαυτοὺς των ἐξωθεν.

Ὁ ἐγωϊσμός εἶναι μικρὸν ἐλάττωμα τῆς Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας· εἰς πολλοὺς δύναται ἴσως νὰ φανῇ και ὡς ἀρετὴ. Νοδαρωτέρα ἀτέλεια τῆς Λογοτεχνίας μας εἶναι τὸ μονόπλευρον ἢ ἐλλιπὲς τῆς ἀπόψεως, ὅπως προδίδεται ἀπὸ τὴν σειρὰν ἀντιδράσεων, αἱ ὅποιαι εἰς τὴν Ἀγγλίαν λαμβάνουν τὴν μορφήν διακυμάνσεως μεταξὺ αἰσθηματικότητος και τοῦ μᾶλλον ὀμοῦ ρεαλισμοῦ ποῦ κυριαρχεῖ σήμερον. Καὶ αἱ δύο σχολαὶ ἀντιπροσωπεύουν ὑπερβολὰς χαρακτήρος: ἢ πρώτη τὴν μεγαλοψυχίαν και ἀγαθότητα, ἢ δευτέρα τὴν εἰλικρίνειαν. Μεταξὺ τῶν μεγάλων μας συγγραφέων, ὁ Δίκενς και ὁ Χάρδου εἶναι οἱ τυπικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο ἀντιθέτων ρευμάτων. Ἡ μία σχολὴ ἐπιθυμεῖ εἰς τὴν ποιήσιν νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς καλοὺς χαρακτήρας και νὰ τιμωρήσῃ τοὺς κακοὺς, ἀκριδῶς ὡς θὰ γυχόμεθα νὰ συμβαίῃ και εἰς τὴν ζωὴν. Ὁ πεσσιμισμός και ἡ ἀναισθησία τῆς φύσεως εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὀδύνην εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἑτέρας σχολῆς, τοῦ ρεαλισμοῦ.

(Τὸ τέλος στο ἐρχόμενο).

μεταφρ. ANT. M. ΙΣΗΓΟΝΗΣ

Παραοράματα: — Εἰς τὰ δύο προηγούμενα τεύχη: Σελ. 13, στήλη α', στ. 51, ἀντὶ «οἱ τελευταῖοι», γρ. «αἱ τελευταῖαι».

Σελ. 15, στήλη β', στ. 11, ἀντὶ «ἐπαφῶν», γρ. «ἐποχῶν».

Σελ. 77, στήλη α', στ. 10, ἀντὶ «διαχέει», γρ. «διαθέει».

Σελ. 79, στήλη α', στ. 21, ἀντὶ «τεχνικὴν», γρ. «τεχνητήν».

